

Алегарычны сэнс вобраза Белай Сарокі (Сачыненне)

Ян Баршчэўскі, наш славуты беларускі пісьменнік, распавядаў пра мінулае свайго краю, раскрываў самабытнасць нацыянальнага характару, паказваў прыгажосць традыцый і звычаяў народа. Ён напісаў шмат твораў. Ян Баршчэўскі пісаў вершы ("Дзеванька", "Гарэліца", "Бунт хлопцаў"), рамантычныя балады ("Зарослае возера", "Дзявочая крыніца", "Русалка-зводніца" і інш.). Але самы знакаміты яго твор, які ўнёс вялікі ўклад у скарбонку беларускай прозы, - гэта чатырохтомнік "Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях".

Аповяданні са зборніка закранаюць самыя розныя бакі жыцця беларусаў. Ва ўсіх апавяданнях мы бачым барацьбу паміж добром і злом, супрацьпастаўленне герояў, якія служаць дабру, і герояў, якія служаць злу. Першыя - гэта справядлівыя, сумленныя людзі, якія служаць Богу, працуюць на карысць сваёй Радзімы. Другія - гэта служкі д'ябла, нячыстай сілы, прыхільнікі зла. Вось да апошніх і адносіцца Белая Сарока.

"Белая Сарока мудрасцю свет здзіўляе, яе твар - цуд прыгажосці, постаць высокая, велічная" або "кабета чароўнае красы: рост высокі, твар ружовы, вочы вялікія, поўныя прывабнасці". Перад намі паўстае вобраз прывабнасці і прыгажосці, але ўсё гэта - падман, усё гэта маска, за якой хаваецца сквапнасць і зло. Белая Сарока падкупіла грошамі такіх самых злыдняў - паноў. Але ніколі яна не падмане простых сялян, падазрэнні якіх спраўдзіліся. Белая Сарока - дэманічная істота, жанчына-птушка, якая прыносіць з сабой бязладдзе і заняпад.

Па зместу апавядання нам зразумела, што Белая Сарока з'явілася не ў Беларусі, а прыляцела да нас "здалёк", "з поўначы". Цяпер у вобразе Белай Сарокі заўважаем вобраз гаспадыні Паўночнай краіны, выдатны алегарычны вобраз Кацярыны II. Здзіўляе смеласць пісьменніка, які адважыўся напісаць гэтае апавяданне з такімі відавочнымі намёкамі. Аўтар вядзе тут гаворку пра асобаў, якія адыгралі важную ролю ў анексіі Беларусі. Пісьменнік паказвае, што адбывалася ў беларускім грамадстве ў часы падзелу 1772 г.

Вобразу Белаі Сароцы проціпастаўлены вобраз Плачкі. Плачка - вобраз Беларусі, а Белаая Сарока - усіх тых, хто хоча Беларусь знішчыць, заняволіць. Письменнік падкрэслівае, што змова вышэйшага свету з агрэсарам становіцца асноўнай прычынай таго, чаму край пераходзіць пад уладу Расійскай імперыі.

Але аўтар верыў у лепшую будучыню Беларусі, спадзяваўся, што вышэйшае саслоўе павернецца да мясцовых праблем. І, напісаўшы гэты твор, ён паказваў беларускім панам іх сапраўдны твар, каб яны маглі змяніцца і зрабіць нашу краіну магутнай і квітнеючай.

▣ "Мінулае вучыць нас, як жыць сёння" (па творах Яна Баршчэўскага)

Літаратурную дзейнасць Ян Баршчэўскі пачаў у Полацкай калегіі паэмамі "Пояс Венеры" і "Псіхея", вытрыманымі ў стылі польскага класіцызму. Твораў, напісаных на беларускай мове, захавалася мала. Гэта дыдактычныя вершы "Дзеванька" і "Тарэліца", а таксама паэма "Рабункі мужыкоў" ("Размова хлопаў"), прысвечаная падзеям 1812 г. Гэтыя творы прадуманыя з боку кампазіцыі, ім не адмовіш у лірызме і пэўнай сатырычнай скіраванасці. Так, у вершы "Дзеванька" аўтар папракае маладую асобу за беспадстаўныя прэтэнзіі на панскасць, а ў вершы "Тарэліца" — п'яніцу за празмерную прыхільнасць да "зялёнага змія". Пад уплывам пісьменнікаў-рамантыкаў Я. Баршчэўскі пачаў апрацоўваць беларускія паданні, легенды, казкі, песні, прыказкі і прымаўкі, у выніку чаго была напісана "кніга сэрцаў і характараў людскіх" "Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях". У гэтым чатырохтомным зборы апавяданняў, які параўноўваюць з цыклам "Тысяча і адна ноч", пісьменнік абгрунтаваў думку пра самабытнасць, веліч і духоўнае багацце беларускага народа. Скразным вобразам, які аб'ядноўвае твор у адзінае мастацкае цэлае, з'яўляецца шляхціц Завальня. Ён гасцінна сустракае ўсіх падарожных, шчодро частуе іх, уважліва слухае жыццёвыя гісторыі і

казкі, з такіх гісторый мы даведваемся пра багатага Карпа, рыбака Родзьку, пана Сівоху, сляпога Францішка, паляўнічага Сямёна і іншых герояў, якія аказваюцца ў самых розных і неверагодных жыццёвых сітуацыях, трапляюць пад уплыў чорных сіл, змагаюцца, перамагаюць, выратаўваюцца, гінуць... ("Пра чарнакніжніка і змяю, што вылупілася з яйка, знесенага пёўнем", "Карона вужа", "Зухаватыя ўчынкi", "Вогненныя духi"). Фантастычныя апавяданні Я. Баршчэўскага, адметныя і непаўторныя, звязаны з "духам і паэзіяй народа". Яны насычаны афарызмамі, трапнымі выслоўямі і параўнаннямі: "Хто вучыцца, той павінен пра усё ведаць"; "Помстаю не супакоіш пакуты"; "Чалавек без рэлігіі на усё гатовы"; "Якая карысць спрачацца з людзьмі, якія маюць абмежаваныя веды і пачуцці?"; "Перасаджваць дубы - найвялікшае няшчасце". У іх сцвярджаюцца вечныя ісціны чалавечага быцця: міласэрнасць, дабрыня, вернасць, усёдаравальнасць, любоў да бліжняга і роднай зямлі. Праз сістэму выяўленчых сродкаў і на аснове багатых фальклорных матэрыялаў Я. Баршчэўскаму ўдалося стварыць сімвалічны і непаўторны вобраз Плачкі-Беларусі і яе пакутніцкага лёсу.